

1. Prebivalstvo, zdravstveno stanje in zavarovane osebe v Sloveniji

Po zadnjih razpoložljivih podatkih Centralnega registra prebivalstva in Inštituta za varovanje zdravja se je število prebivalcev v republiki Sloveniji v letu 2001 nekoliko povečalo (za 0,7 %). Od 1.992.035 prebivalcev (na dan 30. 6. 2001) je bilo 51,1 % žensk ter 48,9 % moških. V primerjavi z evropskimi državami, med katerimi ni bistvenih razlik, se Slovenija uvršča med tiste z nižjim deležem moške populacije, med katere sodijo po podatkih za leto 2000 Slovaška, Poljska, Italija in Avstrija.

Na spremembe v številu prebivalstva vplivata predvsem rodnost, umrljivost ter preseljevanje prebivalcev med državami. Upadanje rodnosti je za Slovenijo značilno že vrsto let. Kljub temu, da se je rodnost v letu 2000 prvič povečala, je v letu 2001 padla na najnižjo vrednost v zadnjih petih letih (8,7 živorojenih na 1000 prebivalcev). Splošna umrljivost je ostala nespremenjena (9,3 umrlih na 1000 prebivalcev), zato je bil naravni prirast tudi v letu 2001 negativen (tabela 1). Na povečanje števila prebivalstva pri nas trenutno najbolj vpliva priseljevanje, saj živi v naši državi vsako leto več tujcev s stalnim ali začasnim prebivališčem, beguncev in oseb z začasnim zatočiščem.

Posledice navedenih gibanj se kažejo tudi v starostni strukturi prebivalstva. Starostna struktura prebivalstva je pomembna za načrtovanje programov zdravstvenega varstva, saj so potrebe po zdravstvenih storitvah in s tem tudi stroški zdravstvenih storitev za osebe, starejše od 65 let, v povprečju bistveno višji kot pri ostalih starostnih skupinah. Predvsem bo potrebna postopna preusmeritev na programe za ostarele, kronično bolne osebe in predvsem za njihove potrebe po dolgotrajni negi.

Podobno kot v drugih evropskih državah se tudi slovensko prebivalstvo stara, saj se delež prebivalstva, mlajšega od 14 let, iz leta v leto zmanjšuje, povečuje pa se delež ljudi, starejših od 65 let. Delež oseb, starih do 14 let, se je leta 2001 zmanjšal glede na leto pred tem in je znašal 15,7 %, kar je za 1,2 % manj kot leta 2000. To zmanjšanje je posledica dolgoletne nizke rodnosti, kar je privedlo do relativnega povečanja ostalih starostnih skupin. V letu 2001 se je delež prebivalcev, starih med 15 in 64 let, povečal na 70,1 %, delež starejših od 65 let pa se je povečal na 14,2 %.

V primerjavi z drugimi evropskimi državami ima Slovenija nizek delež najmlajše starostne skupine (od 0 do 14 let), nižje deleže imajo le v Grčiji, Nemčiji, Italiji in Španiji (po podatkih OECD za leto 2000). Vztrajno pa se

V Sloveniji se delež prebivalstva, mlajšega od 14 let, iz leta v leto vztrajno zmanjšuje, povečuje pa se delež ljudi, starejših od 65 let.

Tabela 1

Pregled nekaterih splošnih kazalcev zdravstvenega stanja v Sloveniji med letoma 1992 in 2001.

kazalci zdravstvenega stanja	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
rodnost (št. rojstev na 1.000 prebivalcev)	10,0	10,0	9,8	9,5	9,5	9,2	9,1	8,8	9,1	8,7
splošna umrljivost (št. umrlih na 1.000 prebivalcev)	9,7	10,1	9,7	9,6	9,4	9,6	9,6	9,6	9,3	9,3
naravni prirastek	0,3	-0,1	0,1	-0,1	0,1	-0,4	-0,5	-0,8	-0,2	-0,6
umrljivost dojenčkov* (št. umrlih na 1.000 živorojenih)	8,86	6,77	6,47	5,59	4,70	5,20	5,20	4,50	4,90	4,2
pričakovana življenjska starost - moški	69,70	69,42	70,19	70,94	71,20	71,18	71,30	71,82	71,94	72,13
pričakovana življenjska starost - ženske	77,67	77,66	77,96	78,65	79,07	79,17	79,22	79,52	79,10	79,57

Viri: * Zdravstveni statistični letopis Slovenije, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, IVZ. Statistični letopis Slovenije 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002.

Tabela 2

Starostna struktura prebivalstva po območjih Slovenije v letu 2001.

	do 14 let (%)	15-64 let (%)	nad 65 let (%)
Celje	16,5	70,9	12,6
Koper	13,6	70,8	15,5
Kranj	16,7	69,5	13,9
Krško	14,3	68,2	17,5
Ljubljana	15,7	70,0	14,2
Maribor	14,6	71,0	14,5
M. Sobota	15,0	70,0	15,0
N. Gorica	14,7	69,1	16,2
N. mesto	17,8	68,8	13,4
Ravne	16,3	70,9	12,8
Slovenija	15,6	70,1	14,3

Vir: Podatki Inštituta za varovanje zdravja, 2001.

povečuje delež najstarejše skupine prebivalstva v starosti 65 let in več. Demografske projekcije kažejo, da se bo trend staranja slovenskega prebivalstva nadaljeval, tako da bo po statističnih napovedih v letu 2020 delež prebivalstva, starejšega od 65 let, predstavljal že 18,9 % vsega prebivalstva. Največje deleže prebivalstva, starejšega od 65 let, imajo v Italiji, Grčiji, Španiji, na Švedskem in v Belgiji (po podatkih OECD za leto 2000 od 17 do 18,1 %).

V sami starostni strukturi so med območji opazna odstopanja od slovenskega povprečja. Največji delež najmlajših (od 0 do 14 let) imajo na območju Novega mesta, Kranja in Celja, najnižji pa v Kopru, Mariboru in Novi Gorici. Največji odstotek najstarejšega prebivalstva imajo v Krškem, Novi Gorici in Kopru, najnižjega pa na območju Raven in Celja (tabela 2).

Splošni kazalci zdravstvenega stanja v Sloveniji kažejo v letu 2001 na dokaj dobro stanje, če ga primerjamo z državami Evropske unije in nekaterimi kandidatki za priključitev. To velja za umrljivost dojenčkov, ki je v Sloveniji relativno nizka oziroma le rahlo nad ravni, ki jo dosegajo v evropskih državah. Na probleme zdravstvenega stanja pri nas opozarja pričakovana življenjska doba, predvsem za moške, ki je precej krajša kot v večini evropskih držav, hkrati pa je nižja od pričakovane življenjske dobe žensk, v povprečju za dobrih 7 let (tabela 3). Splošna umrljivost se pri nas skozi daljše časovno obdobje znižuje in je nižja kot v večini evropskih držav. Med najpogostejšimi vzroki smrtnosti slovenskega prebivalstva prevladujejo rakava obolenja in bolezni obtočil. Tako stanje je značilno že vrsto let in je podobno razmeram v večini evropskih držav. Razlike so v specifični smrtnosti po posameznih starostnih in bolezenskih skupinah. Zaskrbljujoča je visoka specifična smrtnost moških zaradi poškodb, predvsem zaradi poškodb v prometnih nesrečah in samomorilnosti.

Tabela 3

Primerjalni demografski podatki o državah Evropske unije in o nekaterih srednjeevropskih državah za leto 2000.

država	pričakovano trajanje življenja ob rojstvu		splošna umrljivost	rodnost	umrljivost dojenčkov	delež v celotni populaciji		delež vzdrževane populacije
	ženske	moški				ženske	moški	
Avstrija	81,2	75,4	9,6*	9,6*	4,8	51,4	48,6	61,6
Belgija	80,8*	74,4*	10,3*	11,1*	5,2	51,5	48,9	67,4
Češka	78,4	71,7	10,6	8,9	4,1	51,3	48,7	58,7
Danska	79,0*	74,2*	10,9	12,6	5,3	50,6	49,4	62,4
Finska	81,0*	73,8*	9,5	11,0	3,8	51,2	48,8	65,0
Francija	82,5*	75,0*	9,1	13,2	4,5	51,4	48,6	70,4
Grčija	9,8*	9,7*	6,1	50,7*	49,3*	64,3
Irska	79,1*	73,9*	8,2	14,3	5,9	50,3	49,7	71,9
Italija	9,7	9,4	5,1	51,4	48,6	60,4
Luksemburg	81,2*	74,7*	8,7	13,0	5,1	50,8	49,4	63,8
Madžarska	75,6	67,1	13,6	9,8	9,2	52,3	47,7	61,4
Nemčija	80,7*	74,7*	10,2	9,3	4,4	51,2	48,8	60,1
Nizozemska	80,6	75,5	8,9	13,0	5,1	50,5	49,5	60,6
Poljska	78,0	69,7	9,5	9,8	8,1	51,4	48,6	66,7
Portugalska	79,1*	72,0*	5,5	51,7	48,3	63,7
Slovaška	77,2	69,1	9,8	10,2	8,6	51,4	48,6	64,4
Slovenija*	79,1	71,9	9,3	9,1	4,9	51,5	48,5	58,7
Španija	82,4*	74,9*	9,1	9,8	4,6	51,1	48,9	61,6
Švedska	82,0	77,4	10,5	10,1	3,4	50,6	49,4	70,4
Velika Britanija	79,8*	75,0*	10,6*	11,8*	5,6	50,8*	49,2*	69,3

Opomba: * – podatek je za leto 1999, ... – ni podatka

Viri: OECD Health data 2002, Statistični letopis Slovenije 2000, Zdravstveni statistični letopis Slovenije 2000.

Tabela 4

Stopnja hospitalizacije v Sloveniji in delež hospitalizacij po letih.

MKB-9	1991	%	1995	%	2000	%	2001	%
vse bolezni skupaj	147,0	100,0	154,3	100,0	163,1	100,0	139,0	100,0
- rakava obolenja	13,3	9,1	13,6	8,8	17,0	10,4	17,4	12,5
- bolezni srca	14,0	9,5	15,6	10,1	17,0	10,4	17,4	12,5
- poškodbe in zastrupitve	15,5	10,5	14,7	9,6	16,1	9,9	15,9	11,5

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 2000.

Tudi stopnje hospitalizacij zaradi rakavih bolezni, bolezni srca in ožilja ter poškodb in zastrupitev so se od leta 1991 do leta 2001 povečale:

- rakave bolezni za 30,8 %,
- bolezni srca in ožilja za 24,3 % in
- poškodbe in zastrupitve za 2,6 %.

Navedene tri skupine bolezni so leta 1991 predstavljale 29,1 % vseh hospitalizacij, leta 2000 pa 36,5 % vseh hospitalizacij v Sloveniji (tabela 4). Čeprav se razmere izboljšujejo, bi lahko sedanje stanje na tem področju z določenimi ukrepi v družbi in zdravstvenem varstvu izboljšali. Obvladovanje teh pojavov je možno le z usklajenimi aktivnostmi celotne družbe, torej je vpliv zdravstvene službe ali zdravstvenega zavarovanja omejen. Predvsem pa je pomembno, da se dolgoročno zdravstveno stanje pri nas izboljšuje.

Število zavarovanih oseb na dan 31. 12. 2002 je znašalo 1.961.434 in se je v primerjavi z letom 2001 povečalo za 0,3 % (tabela 5). Med evidenco števila prebivalcev in števila zavarovanih oseb vedno obstaja razlika. V Sloveniji so v skladu z zakonom zajeti v obvezno zdravstveno zavarovanje vsi, ki imajo državljanstvo Slovenije in stalno bivališče na njenem območju, ter osebe, ki v Sloveniji opravljajo kakršnokoli pridobitno dejavnost in niso zavarovane po predpisih drugih držav. Statistike iz baze zavarovanih oseb v obveznem zavarovanju kažejo, da je bilo na dan 31. 12. 2002 7.486 dvojnih zavarovanj in da 26.585 oseb ni imelo urejenega obveznega zdravstvenega zavarovanja in zato niso bile evidentirane kot zavarovane osebe. Razlogi za to so različni. Gre za osebe, ki si iz različnih razlogov ne uredijo statusa zavarovanja ali tega preprosto niso sposobne, pri tem pa jih tudi ustrezne službe, ki so zato zadolžene, ne prijavijo v zavarovanje. Med osebami, ki nimajo urejenega zavarovanja, so

Število zavarovanih oseb na dan 31. 12. 2002 je znašalo 1.961.434 in se je v primerjavi z letom 2001 povečalo za 0,3 %.

Tabela 5

Zavarovanja zavarovanih oseb po kategorijah v Sloveniji v letih 2000, 2001 in 2002 (stanja zavarovanih oseb na dan 31. 12.).

skupina zavarovanih	zavarovanci			družinski člani			skupaj			struktura			indeks 02/01
	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002	
delavci	708.581	710.295	710.129	419.892	415.494	413.293	1.128.473	1.125.729	1.123.422	57,9	57,6	57,3	99,8
podjetniki	64.738	64.240	63.245	33.266	33.030	31.747	98.004	97.270	94.992	5,0	5,0	4,8	97,7
kmetje	20.388	19.240	17.951	13.436	12.739	12.078	33.824	31.979	30.029	1,7	1,6	1,5	93,9
upokojenci	469.630	484.729	492.788	56.443	46.489	42.929	526.073	531.218	535.717	27,0	27,2	27,3	100,8
uprav. iz proračuna	7.972	7.340	7.836	275	228	556	8.247	7.568	8.392	0,4	0,4	0,4	110,9
brezposelni	25.065	22.336	21.444	5.698	5.543	6.010	30.763	27.879	27.454	1,6	1,4	1,4	98,5
ZZZ 15/21*	59.048	63.546	67.642	13.560	13.941	14.742	72.608	77.487	82.384	3,7	4,0	4,2	106,3
ostali	41.966	44.770	47.491	10.358	10.865	11.553	52.324	55.635	59.044	2,7	2,8	3,0	106,1
SKUPAJ	1.397.388	1.416.436	1.428.526	552.928	538.329	532.908	1.950.316	1.954.765	1.961.434	100,0	100,0	100,0	100,3

Opomba: * - Gre za osebe, za katere plačuje prispevek občina.
Vir: Baza podatkov o zavarovanih osebah, IC ZZSS.

tudi osebe, ki za določen čas odpotujejo v tujino, a se ne odjavijo. Na razkorak med številom prebivalstva in številom zavarovanih oseb vpliva tudi število oseb, ki so na rednem ali civilnem služenju vojaškega roka, ki do nedavnega niso bile obvezno zdravstveno zavarovane. K tem lahko prištejemo še zapornike, ki prav tako niso zavarovanci Zavoda. Vsekakor so podatki o zavarovanih osebah iz leta v leto bolj točni, predvsem zaradi uvedbe kartice zdravstvenega zavarovanja. Ne glede na število prebivalcev in zavarovanih oseb ostaja nerešeno vprašanje oseb, ki so bile leta 1992 izbrisane iz registra prebivalstva Republike Slovenije in kot take ne morejo biti obvezno zdravstveno zavarovane, čeprav živijo na območju naše države že 10 in več let.

V strukturi zavarovanih oseb se je leta 2002 ponovno povečalo število upokojencev, oseb, ki si zavarovanje zagotavljajo same na osnovi 21. točke 15. člena zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju ter upravičencev iz proračuna. Zmanjšalo pa se je število kmetov, podjetnikov in delavcev ter brezposelnih oseb. V strukturi zavarovanih oseb zavzemajo še vedno največji delež zavarovanja delavcev oziroma zaposlenih (vključno z družinskimi člani), ki dosegajo 57,3 % vseh zavarovanj, tem sledijo upokojenci in njihovi družinski člani s 27,3 %, najmanjši pa je delež zavarovancev, za katere plačuje prispevke proračun 0,4 % (tabela 5). V strukturi zavarovanih oseb v letu 2001 je mogoče zaznati nekatere spremembe v socialno-demografski strukturi. Čeprav se je število brezposelnih oseb le neznatno zmanjšalo, se to lahko označi kot pozitivno dejstvo. Neugodni pa so trendi glede nadaljnjega večanja deleža upokojencev in zmanjševanja števila podjetnikov in kmetov ter po njih zavarovanih družinskih članov. Od celotne populacije je aktivnega le 40,3 % prebivalstva. Iz tega sledi, da vsak aktiven zavarovanec vzdržuje še 1,48 neaktivnih zavarovanih oseb, kar pomeni veliko obremenitev aktivne populacije pri vzdrževanju ravni socialne varnosti.

Od celotne populacije je aktivnega le 40,3 % prebivalstva. Iz tega sledi, da vsak aktiven zavarovanec vzdržuje še 1,48 neaktivnih zavarovanih oseb.